

Kapitel 18

Familjelivet och barnen

Ingenting är viktigare än ett barn – José Martí

Kampen för Elián

Aldrig har väl sentensen från José Martí *Ingenting är viktigare än ett barn* besannats så som skedde år 2000. Det var när den kubanske pojken *Elián González* hade kidnappats av den exilkubanska maffian i Florida, och hela Kuba inledde en landsomfattande kamp för att få hem honom till Kuba igen.

Efter ett halvår kröntes kampen med seger. Kuba hade visat vad ett litet barn betydde, och också vad barnets familj betydde, i sitt stöd till Eliáns pappa och hans mormor och farmor på Kuba.

Bakom kampen för Elián ligger José Martí's syn på barn och familj som också sammanfattar hela den kubanska revolutionens ställningstagande.

Kidnappningen av Elián González

I november 1999 förläste en liten motorbåt på väg mellan Kuba och Florida. Båten var överlastad med människor som på detta livsfarliga sätt försökte ta sig till det rika USA. Praktiskt taget alla omkom, men den kubanske 5-årige pojken Elián González överlevde och räddades. Han fördes till Miami och överlämnades där av myndigheterna till en avlägsen släkting som han aldrig träffat tidigare, en farbror till sin pappa. Eliáns mamma hade skilt sig från sin man – Eliáns pappa – och gett sig iväg på den farofyllda resan utan hans vetskap. Under hot från sin nye manlige ”vän” tvingades hon ta med sig sonen mot sin vilja och utan att hans far visste något. Eliáns mamma omkom i havet.

Men så snart Eliáns räddning blev känd begärde hans pappa att sonen skulle sändas hem till Kuba igen, till den familj han kände, till sina lekkamrater och sin skola där. Men ”familjen” i Miami vägrade. Elián kläddes i yankee-kläder och vallades runt på Disneyland. Han överöstes med leksaker och var ständigt påpassad av en hord av journalister och fotografer, som återgav ett litet barn med ett vilset och förvirrat ansiktsuttryck bakom höga ståltrådsstängsel.

Elián var kidnappad av Miamimaffian och utnyttjades hänsynslöst i politiskt syfte. Även när USA:s myndigheter tvingades inse att det enda rätta och lagliga var att återföra pojken till sin pappa på Kuba, höll maffian honom fången som ett djur i sin bur.

Den 5-årige Elián González kidnappades av exilkubaner i Miami och vägrades få resa hem till sin familj på Kuba. Under ett halvt år pågick en intensiv kampanj på Kuba för Eliáns frigivning, LIBEREN A ELIAN, som slutligen kröntes med framgång.

Efter flera månader fick äntligen Eliáns pappa *Juan Miguel González* garantier från USA:s myndigheter att han skulle få ta hand om sin son om han kom till USA och hämtade honom. Så han kom till USA, men ”släkten” i Miami vägrade fortfarande att följa det lagliga beslutet. Otaliga var de grova mutförsöken för att få Eliáns pappa att stanna kvar i USA och förråda sitt fosterland. Beväpnade exilkubanska terrorister vaktade det hus pojken befann sig i. Till slut gjorde polisen en razzia mot huset och hämtade ut Elián så att han fick återförenas med sin pappa. Runt i världens massmedia gick nu den rörande bilden av far och son i en lycklig omfamning.

Men de fick inte åka hem till Kuba direkt. De hölls kvar i USA i flera veckor i väntan på att ett formellt domstolsbeslut definitivt skulle slå fast att fadern var den som skulle ha vårdnaden om Elián.

På Kuba demonstrerade hundratusentals människor utanför USA:s intressekontor i Havanna med krav på att far och son skulle få åka hem. Manifestationer ägde rum i hela landet. Det var barnens och ungdomens massorganisationer, ungdomsförbundet UJC, pionjärerna OPJM, elevförbundet FEEM och studentförbundet FEU, som gick i spetsen för

alla dessa enorma manifestationer, där barn och ungdomar uttalade sig från talarstolarna.

Slutligen, mitt i sommaren 2000 efter ett halvt år av detta kidnappningsdrama, tilläts Elián och hans far att återvända till sitt eget land. Där har Kuba varit mycket noga med att Elián ska få vara helt ifred för journalister och fotografer och kunna återgå till en sexårings normala liv.

Den 6 juli dekorerades Juan Miguel González med Carlos Manuel de Céspedes-medaljen av Fidel Castro. Vid ceremonin sa Eliáns far: ”Jag har inte gjort någonting märkvärdigt, utan bara det som varje förälder som älskar sitt barn skulle ha gjort. Jag har bara gjort det som varje kuban som är stolt över vår revolution och vår socialism skulle ha gjort.”

Ingenting är viktigare än ett barn!

Låt oss nu redovisa i korthet hur kubansk lag och samhällsinsatser ser ut när det gäller barnen, mödravård m.m.

Familjelagen

Efter omfattande diskussioner i massmedia och alla folkrörelser antogs 1975 en ny familjelag. Tidigare gällde en lagstiftning från 1888, i vilken kvinnor och barn skulle underkasta sig familjefaderns absoluta auktoritet.

Syftet med Familjelagen från 1975 är att juridiskt reglera äktenskap, skilsmässa, förhållandet föräldrar – barn, adoption och förmyndarskap. Familjelagen är unik i sitt slag: Den jämställer män och kvinnor både när det gäller försörjningsplikt och skötseln av hem och barn. Den får därmed en pådrivande roll i kampen för jämställdhet mellan könen.

Äktenskapet: Äktenskapet är en ”frivillig och fritt avtalad förening mellan man och kvinna, som vill leva tillsammans”. Giftasåldern är 18 år. I särskilda fall kan flickor som fyllt 16 år få tillstånd att gifta sig. Äktenskapet baseras på absolut juridisk jämlikhet mellan man och kvinna och på skyldigheter för båda gentemot barnen, hemmet och familjens försörjning.

Skilsmässa sker genom en gemensam överenskommelse, efter domstolsbeslut eller efter begäran från en av makarna. Vid skilsmässan upphör arvsrätten mellan makarna. Den ena parten blir underhållsskyldig om den andra inte har fasta inkomster, får vårdnaden om barnen eller på grund av ålder eller sjukdom inte kan arbeta. I regel får modern idag vårdnaden om barnen.

Förhållandet föräldrar – barn: Alla olikheter mellan inom- och utomäktenskapliga barn som fanns i den gamla lagen är borttagna i den nya.

Alla barn är jämställda och har samma rättigheter och skyldigheter, oavsett föräldrarnas civilstånd. Föräldrarna är gemensamt ansvariga för barnen. Detta gäller även vid skilsmässan, oberoende av vem som får vårdnaden.

Försörjningsplikten: Om en person saknar ekonomiska resurser eller möjligheter att försörja sig själv, kan denne begära underhåll från en familjemedlem så länge det behövs. Underhållet regleras av domstol.

Föräldrautbildning: Barn som inte har en daghemsplats, anser man på Kuba har samma rätt till pedagogisk stimulans som daghemsbarnen. Därför finns också en föräldrautbildning, som direkt riktar sig till småbarnsföräldrarna. Denna föräldrautbildning sker främst genom radio och television. I TV-programmen diskuterar pedagogisk och psykologisk expertis olika uppfostringsproblem med utgångspunkt från illustrerade fall.

Samtidigt med dessa radio- och TV-program hålls föräldramöten runt om i landet, där man följer upp programmen med diskussioner. Dessa möten organiseras av folkrörelserna.

Sjuk- och pensionsförsäkringen: Sjukpenning utgår i 26 veckor och kan förlängas i ytterligare 26 veckor, dvs. sammanlagt 52 veckor. Därefter provas om pension skall utgå istället. Alla har dock rätt till arbete, vilket innebär att man även vid sjukdom eller handikapp försöker att finna lämpligt arbete. Minimipensionen är 60 pesos per månad. Det krävs 25 års arbete för full pension. Pensionsåldern är 60 år för män och 55 år för kvinnor. Denna gräns tillämpas dock inte så strikt, de som är arbetsföra och vill fortsätta, tillåts arbeta så länge de orkar. Om man endast har arbetat i 15 år är pensionsåldern 65 år för män och 60 år för kvinnor.

Vid dödsfall utgår pension till familjen.

Handikappade och utvecklingsstörda har rätt till minimilönen.

Om hushållets sammanlagda inkomst understiger 25 pesos per person och månad ges ekonomiska lättnader i form av gratis bostad, gratis mat på arbetet, bidrag till matkostnader, gratis läkemedel etc.

Arbetslagstiftningen: Den kubanske arbetaren har 8 timmars arbetsdag och 44 timmars arbetsvecka. Varannan lördag arbetar man 8 timmar, varannan lördag är ledig. Män och kvinnor har lika lön för lika arbete.

Alla har rätt till en månads betald semester för 11 månaders arbete. Arbetare som vidareutbildar sig får bidrag till familjens uppehälle från Arbetsministeriet. Full lön kan även utbetalas genom att arbetskamraterna på övertid eller på annat sätt arbetar in lönen för den som är borta under studietiden.

Moderskapsförsäkringen: Modern har rätt till betald 6 veckors ledighet före och 12 veckors ledighet efter förlösningen. Modern har också rätt till utvidgad obetald ledighet i ytterligare 6 månader.

Daghem och förskolor

1958 fanns inga daghem på Kuba. 2001 fanns det 1.117 daghem för ca 146.600 barn. 18 procent av Kubas barn går i daghem. Det finns också den organiserade verksamheten *Lära ditt barn* som riktar sig till hela familjen och som når alla de barn som inte går i daghem.

I daghemmen är grupperna uppdelade efter barnens ålder, med de minsta spädbarnen för sig och de lite äldre, småbarn från 3-årsåldern, för sig. Småbarnen får viss skolning, men det sker ingen direkt undervisning i t.ex. alfabetet. Barnen får lära sig se samband mellan t.ex. att plantera ett frö och sedan se det gro och växa. De får lära sig att det är viktigt att tvätta sig. De får lära sig att respektera manuellt arbete. De får också en grundläggande kunskap om räkneorden från ett till tio.

Daghemsavgiften bestäms av familjens inkomst och försörjningsbörda. Avgiften är en rättvisefråga gentemot de familjer vars barn inte går på daghem och således inte får daghemmets måltider. Föräldrarna deltar genom de s.k. föräldraråden i en regelbunden verksamhet med daghemmet. Närbelägna arbetsplatser kan fira högtider ihop med "sitt" daghem.

När barnen fyllt fem år börjar de i den ettåriga förskolan. Redan på daghemmen och förskolorna får barnen pröva på praktiskt arbete, som sedan följer eleverna genom hela skolsystemet. "Arbetet" på daghem och förskola kan innebära t.ex. lättare köks- och trädgårdssysslor. För att bli förskollärare ska man efter den nioåriga grundskolan genomgå en fyraårig specialinriktad utbildning på gymnasienivå.

Utvecklingsstörda barn

För att belysa villkoren för utvecklingsstörda barn på Kuba återger vi här nedan en rapport från en besökare på Kuba:

* * * * *

I en vacker och luftig sekelskiftesbyggnad i stadsdelen Vedado i Havanna ligger sarskolan Manuel Fajardo för utvecklingsstörda barn. Vi blev mottagna av vicerektorn Gilda och två lärare vid skolan, Jacqueline och Yolanda. Innan revolutionen fanns endast en statlig institution för utvecklingsstörda barn men den hade ingen bra vård. Så fanns det en privat skola som var belägen i denna byggnad men den var mycket dyr. Idag finns det 54 sarskolor i provinsen och varje provins har en lärarhögskola som utbildar speciallärare.

Alla lärare på skolan är universitetsutbildade. Eleverna är 81 stycken med 9 klasslärare och 9 assistenter i 9 klassrum. Dessutom finns skolläkare, psykolog, logoped, musiklärare och gymnastiklärare. Så finns vaktmästare och kökspersonal, eftersom de lagar sin egen mat.

Barnen är uppdelade i olika grupper alltefter sina handikapp. Flera har motoriska skador, några har epilepsi och en del är synskadade. De hämtas upp av tre bussar varje morgon kl. 7:45 och åker tillbaka kl. 16. Skolan är ett halvinternat där eleverna får frukost, lunch och mellanmål. För de allra minsta barnen har de dagis.

Målet är att förbereda barnen för livet, socialt och kunskapsmässigt. Det tar ungefär två år för dem att klara en årskurs. Alla ska kunna läsa hjälpligt och skriva sina namn. De kan sedan gå vidare till yrkessarskolor. Det finns verkstäder inom bl.a. bokbinderi, keramik, sömnad och snickeri. Tre elever som gick ut förra året fick jobb, en som städare, en på ett labb och en som vaktmästare.

Skolan har utbyte med vanliga skolor i grannskapet. De besöker varandra och har gemensamma projekt. Barnen bor hemma och föräldrarna får stöd av socialtjänsten. Barnen stöts inte ut av samhället, föräldrarna har fått utbildning i vad handikappet innebär och speciell personal utbildas för att informera allmänheten. Det är en mycket dyr skolform men revolutionen har satsat på att även dessa barn ska få ett människovärde. De materiella resurserna är begränsade och personalen ser fram emot den dag då de kan arbeta med datorer som de tror kommer att vara framtidens hjälpmedel för dessa elever.

Lärarna utstrålar värme, trygghet och respekt för barnen. Klassrummen är personligt inredda, bänkarna står inte på rad utan i cirkel eller i grupper. Färgglada bilder på väggarna. Elever och lärare verkar glada och avspända när vi tittar in för att hälsa och barnen svarar frimodigt. Några barn äter mellanmål på terrassen; en lärare befinner sig med en grupp svårare handikappade barn på en annan terrass där hon försöker leka med dem. I verkstaden gör eleverna bönmalningar i fantasifulla former. De vill veta vad vi heter och är ivriga att själva tala om sina namn.

När vi frågar lärarna hur det känns att utföra ett så kvalificerat arbete till en så låg lön jämfört med dem som får betalt i dollar inom t.ex. turistindustrin håller Yolanda ett brandtal för oss: "Vi har utbildat oss till speciallärare för att vi ville jobba med de här barnen och revolutionen har gett oss den möjligheten. Vi vill verka för allas lika rätt i samhället. Kuba genomlever en svår ekonomisk period just nu och dollarsamhället ser vi som en övergångsperiod. Vi är stolta över våra jobb och

Homosexualitet på Kuba

I vårt svenska samhälle fortgår en debatt och utveckling av respekt för människor oberoende av sexuell läggning. I Latinamerika med sin machokultur är det inte förvånande om negativa attityder och fördomar finns bland folk gentemot homosexuella. Kuba ingår i denna kultur, men mycket positivt har skett under de senaste åren.

Homosexualitet är inte olagligt på Kuba idag. Sedan 1979, då det togs bort som ett brott ur Brottsbalken, har homosexuellt umgänge mellan samtyckande vuxna varit formellt helt lagligt. Men att förgräpa sig på minderåriga är naturligtvis brottsligt. Åldersgränsen är högre (16 år) för homosexuella övergrepp än för heterosexuella (14 år). Brott kan leda till upp till 20 års fängelse.

Enligt Brottsbalken 1987 finns en lag riktad mot ”socialt klandervärda laster”, som alkoholism och drogmisbruk. Homosexualitet eller homosexuellt beteende räknas inte till sådana laster.

I polisinstruktionen från 1988 finns en formulering om ”liderligt, otuktigt beteende som stör allmän anständighet”. Sådant ”beteende” kan endast beläggas med bötesstraff, och homosexuellt beteende skiljs inte ut från heterosexuellt.

1977 grundades CNES, Centrum för Sexualupplysning, på initiativ av Kvinnoförbundet. Sexualupplysningen har haft stor betydelse för den mer fördomsfria synen på homosexualitet som successivt växt fram på Kuba. Denna syn kommer bland annat till uttryck i den förstklassiga behandling som AIDS-patienterna får (se kapitel 21 Hälsovården).

Naturligtvis fanns det, och finns kvar än idag på Kuba, liksom i världen i övrigt, traditionella fördomar och tabuföreställningar om homosexualitet. CNES´ arbete vad gäller homosexualitet går ut på att motverka all diskriminering av de homosexuella och hävda att de måste inlemmas fullständigt i samhällslivet. Varken man eller kvinna skall bedömas efter sin sexuella läggning. Det som är viktigt är deras inställning till arbete och samhälle.

1993 kom den kubanska filmen *Jordgubbar och choklad*, som skildrade vänskapen mellan en homosexuell man och en ungtkommunist på Kuba. Filmen fick stor framgång, såväl på Kuba som internationellt, och betydde mycket för att sprida kunskap om homosexualitet och slå hål på de vanligaste fördomarna.

Den homosexuelle mannen Larry R. Oberg, som under år 2000 vistats tre månader på Kuba, säger: ”Jag har pratat med bokstavligen hundratals homosexuella (mest bögar) på Kuba och inte hittat någon som anser att de förföljs av myndigheterna. Enskilda personer som diskriminerar har dock rapporterats, och där finns bitterhet mot den machoinställning som ligger envist inbäddad på vissa nivåer i det kubanska samhället, inställningar som befäster starkt polariserade könsroller och fördomar mot homosexuella i de breda befolkningslagren. Men ingen talade om aktivt och systematiskt förtryck utövat av myndigheterna”. (Tidskriften Kuba nr 2/01)